

ПЕРЕДМОВА

*Зала Сала Ланчізі в лікарні Санто-Спїріто, 1950 р.
Фото надане лікарнею Санто-Спїріто.*

Рим, 13 липня 1949 р.

Стан чоловіка на ліжку номер дев'ять був важкий. Через гарячку та гостру печінкову недостатність хворий не міг ані їсти, ані зосередитися на власному честолюбстві та бажаннях, які так довго були рушійною силою в його житті.

У картці пацієнта на краю ліжка було обмаль інформації, до того ж не зовсім точної. «Пацієнт Райнгардт, прибув 9 липня 1949 року»¹. Дата була правильною, ім'я — ні. Вказувати справжнє прізвище хворого — Вехтер, означало неминуче привернути увагу місцевих органів влади, адже то був високопоставлений нацист, якого розшукували за масові вбивства. Раніше цей пацієнт був заступником генерал-губернатора окупованої Польщі Ганса Франка, якого стратили на шибениці три роки тому в Нюрнберзі за звинуваченням у вбивстві чотирьох мільйонів людей. Вехтера також звинувачували в «масових убивствах», розстрілах та стратах понад ста тисяч людей. Це була занижена оцінка.

«Райнгардт» переховувався в Римі від американців, поляків, більшовиків та євреїв, намагаючись утекти від покарання за «злочини проти людства» та «геноцид», і сподівався потрапити звідти до Південної Америки.

На картці пацієнта було вказане ім'я батька — «Йозеф», і це відповідало дійсності. Поле для християнського імені хворого

---

¹ Документи Шарлотти Вехтер, *Nachlass, Abschnitt 1*, с. 66.

було порожнім. «Райнгардт» використовував ім'я Альфредо, але насправді його звали Отто.

У полі «професія» значилося «письменник», і це не було цілковитою брехнею. Отто Вехтер писав листи своїй дружині та вів щоденник. Щоправда, записів у тому щоденнику було небагато. Як я дізнався, нотатки Отто робив особливими стенографічними та закодованими знаками, які складно розшифрувати. Він також писав вірші та, аби якось абстрагуватися, згаяти час, сценарій для фільму й маніфест щодо майбутнього Німеччини. Він назвав його *Quo Vadis Germania?*

Коли пацієнт ще мав велику владу й був вільним, він залишив своє ім'я на певних документах, за що тепер доведеться відповідати. Його підпис залишився на важливих листах та указах. У Відні він зруйнував кар'єру тисяч людей, зокрема двох своїх викладачів із університету. Схвалив будівництво гетто у Кракові. У Лембергу заборонив брати на роботу євреїв. Тож правильніше було б у полі «професія пацієнта» вказати: юрист, губернатор або групенфюрер SS. Упродовж останніх чотирьох років його головним заняттям було виживання — чоловік переховувався, рятувався втечею і вважав, що йому це успішно вдається.

На картці було зазначено його вік — сорок п'ять років. Отто був на три роки старший і нещодавно відсвяткував свої уродини.

У полі «сімейний стан» було вказано «неодружений». Насправді Отто був одружений із Шарлоттою Блекман, до якої в листах звертався як Лотте або Ло. А вона ласкаво називала його *Гюмхен* або *Гюммі*. У них було шестеро дітей, хоча могли б мати й більше.

У картці пацієнта не було зазначено римської адреси. Власне, він мешкав у місті таємно, у чернецькій келії на горішньому поверсі монастиря Вінья Пія, що стояв на околиці міста, ховаючись у звивині річки Тібр. Він любив плавати.

Також у картці пацієнта не згадувалося, що до лікарні його доставили двоє ченців із Вінья Пія.

А щодо стану хворого зазначалося таке:

Пацієнт скаржитися, що з 1 липня не може вживати їжу; що 2 липня в нього почалася гарячка, а 7 липня з'явилися симптоми жовтяниці. Пацієнт — діабетик, під час клінічного обстеження виявлено гостру жовту атрофію печінки (*icterus gravis*)².

З інших джерел відомо, що «Райнгардт» під час перебування в лікарні Санто-Спіріто приймав трьох відвідувачів. Одним із них був єпископ, колись близький до Папи Пія XII. Ще один — лікар, який під час війни служив у німецькому посольстві в Римі. Третьою відвідувачкою була пруська дама, дружина італійського науковця, з яким вони мали двох дітей. Ця жінка відвідувала Отто щодня: у неділю, наступного дня після його шпиталізації, двічі в понеділок, один раз у вівторок.

Цього дня, у середу, 13 липня, відбувся п'ятий візит. Вона завжди приносила хворому невеличкий гостинець, якийсь фрукт або щось солодке, за рекомендацією лікаря.

Прусська дама потрапила до Сали Баліві, де лежав пацієнт, із певними труднощами. Під час першого візиту її дуже прискіпливо допитував охоронець. «Недостатньо конкретики», — сказав він. Її просили бути обережною, не базікати зайвого, казати лише, що вона побожна парафіянка. Вона повторювала ці слова — і врешті-решт охоронець поступився. Тепер її там вже знали.

Відвідувачка була приголомшена розмірами Сали Баліві. «Наче церква»³, — якось сказала вона дружині Отто, якої, згідно з інформацією в картці пацієнта, не існувало. Відвідувачка насолоджувалася приємною прохолодою всередині просторого приміщення та полегшенням після вуличної спеки, поки

² Документи Шарлотти Вехтер, *Nachlass, Abschnitt 1*, с. 66.

³ Лист Геді Дюпре Шарлотті Вехтер, 25.07.1949, с. 7.

йшла від свого дому через П'яцца деї Квіріті повз той самий фонтан, яким свого часу так обурювався Муссоліні, заявляючи, що скульптурної композиції з чотирма оголеними жінками не має бути в публічному місці.

Вона ввійшла до Сали Баліві, минула невеличку каплицю, звернула праворуч, підійшла до ліжка пацієнта, якусь мить побарилася. Привіталася, сказала декілька слів, обтерла йому вогкою холодною ганчіркою чоло, переодягнула сорочку. Тоді дістала з-під ліжка табуретку й умостилася на ній, аби трохи розрадити хворого розмовою. Вони були не самі, на сусідньому ліжку лежав новоприбулий пацієнт, тож жінка була обережною й ретельно добирала слова.

Пацієнт говорив мало. Він був на пеніциліні — внутрішньо-венно — для боротьби з інфекцією. Препарат угамував гарячку, але пацієнт був дуже кволий. Лікарі просили його берегти шлунок, дозволяли пити лише трохи кави з молоком та кілька крапель помаранчевого соку зі столовою ложкою глюкози.

З кожним візитом дама зауважувала зміни. У понеділок Отто був слабким і мало говорив. У вівторок — дещо жвавішим і балакучішим. Цікавився листами, на які чекав, і поділився надією, що його найстарша дитина, теж Отто, навідається до тата наприкінці літа.

Сьогодні хворий говорив бадьоро, хоч і здавався кволішим: «Мені вже значно краще, значно». Вона піднесла йому чайну ложечку помаранчевого соку. Хворий був при ясному розумі, очі світилися. Пацієнт спромігся висловити доволі довгу думку: «Байдуже, якщо Ло зараз не може мене провідати. Я відчував таку близькість із нею в ці останні декілька важких ночей і щасливий, що ми так тісно пов'язані. Вона розуміє мене цілком, усе відбувається, як і належить»⁴.

⁴ Лист Геді Дюпре Шарлотті Вехтер, 25.07.1949, с. 8–9.

Усередині він горів, але не відчував болю. Спокійно лежав, тримаючи даму за руку. Вона розповідала йому про те, як минув день, про життя в Римі, про дітей. Перш ніж піти, жінка ніжно погладила його чоло.

На прощання він сказав їй: «Я в надійних руках, побачимося завтра»⁵.

О пів на шосту прусська дама попрощалася з пацієнтом, записаним як «Райнгардт». Вона знала, що кінець близько.

Пізніше того ж вечора до пацієнта прийшов єпископ. Перед тим як, за свідченнями єпископа, померти на його руках, пацієнт промовив свої останні слова. Повідомив священнику, що його хтось зумисне отруїв, і назвав свого отруйника. Мине ще багато років, перш ніж слова, що їх єпископ почув від Отто без свідків, стануть відомими іншим.

Нового дня пацієнт уже не побачив.

Через декілька днів відвідувачка написала листа Шарлотті Вехтер, удові Отто. На десяти рукописних аркушах вона описала, як познайомилася з Вехтером кількома тижнями раніше, коли він тільки приїхав до Рима. «Від нього я дізналася про вас, про ваших дітей, про все, що було для нього цінним у житті»⁶. «Райнгардт» розповідав своїй відвідувачці про те, чим займався до та під час війни, а також у наступні декілька років, які він провів високо в горах. Прусська дама описала в листі стан тривоги та занепокоєння, імовірно, через останню поїздку Отто, коли він на вихідні їздив кудись за межі Рима. Вона не розповіла Шарлотті ні про місце, куди він їздив, не назвала й імені особи, з якою він зустрічався.

⁵ Лист Геді Дюпре Шарлотті Вехтер, 25.07.1949, с. 9.

⁶ Лист Геді Дюпре Шарлотті Вехтер, 25.07.1949, с. 1.

Лист закінчувався короткою інформацією щодо діагнозу. Лікар вважав, що пацієнт помер унаслідок «гострої атрофії печінки», різновиду «внутрішнього отруєння» організму, ймовірно, спричиненого вживанням забрудненої їжі чи води. Дама також поділилася певними думками щодо майбутнього, про те, як Шарлотті бракуватиме «такого оптимістичного та доброзичливого супутника». «Переймайтеся лише дітьми, — додала вона. — Їм потрібна сильна та щаслива мати».

«Рішучість, упевненість та життєрадісність — ці риси ваш чоловік любив і цінував у вас найдужче»⁷. Вона закінчила листа цими словами, так і не згадавши справжнього імені пацієнта.

Лист датовано 25 липня 1949 року. Відправлено із Рима до Зальцбурга, де його доставили до дому Шарлотти Вехтер та її шести дітей.

Шарлотта зберігала того листа тридцять шість років. Після її смерті, 1985 року, лист перейшов до її старшої дитини — Отто-молодшого, разом із іншими особистими документами. Після смерті Отто-молодшого, 1997 року, лист перейшов Горсту, четвертій дитині. Він мешкав у чудовому просторому замку, напівзруйнованому й порожньому, у старовинному австрійському селищі Гагенберг, на території сучасної Чеської Республіки, між Віднем та Брно. Цей лист багато років залишався тут у приватному забутті.

Пізніше, коли минуло ще два десятиліття, одного надзвичайно холодного дня я навідався до замку Горста. Ми познайомилися особисто кількома роками раніше, я знав про тисячі аркушів особистих документів його матері. Горст поцікавився, чи не хочу я побачити оригінал листа прусської дами. Так. Він вийшов із кухні, піднявся крутими кам'яними сходами до своєї

кімнати, підійшов до старої дерев'яної шафи зі скляними дверцятами біля ліжка, поруч із фотографією батька в есесівському однострої. Горст дістав листа, приніс його на кухню, поклав на старий дерев'яний стіл і почав читати вголос.

Його голос затремтів, Горст не зміг стриматися й на якусь мить пустив сльозу.

— Це неправда.

— Що неправда?

— Що батько помер від хвороби.

У печі тріщали дрова. Я слухав, зосередившись на його диханні.

Ми були знайомі вже п'ять років. Горст обрав саме цю хвилину, щоб поділитися своєю таємницею, переконанням, що його батька вбили.

— Яка ж тоді правда?

— Почнімо від самого початку, — сказав Горст.

⁷ Лист Геді Дюпре Шарлотті Вехтер, 25.07.1949, с. 10.